

EKOPEDAGOGIKA TO'G'RISIDA TUSHUNCHALARNING KELIB CHIQISHI

Chirchiq davlat pedagogika
universiteti, Boshlan'gich ta'lim nazariyasi va amaliyoti kafedrası o'qituvchisi,
Raximova Nuquljon Yusupovna

ANNOTATSIYA: Ushbu maqolada ekopedagogikaning nazariy asoslari, maqsad va vazifalari chuqur tahlil qilinadi. Muallif ekopedagogikaning tanqidiy pedagogika asosidagi rivojlanishini, uning asoschilaridan biri Paulo Freire g'oyalari bilan bevosita bog'liqligini yoritadi. Ekopedagogika tarixiga, uning xalqaro meqiyosdagi rivojlanishiga, asosiy prinsiplariga, tanqidiy nuqtai nazarga va zamonaviy ta'limdagi ahamiyatiga alohida e'tibor qaratiladi. Ekopedagogikaning ijtimoiy, siyosiy va ekologik vaziyati, uning global tashkilotga qo'shadigan hissasi keng yoritiladi

Kalit so'zlar: ta'lim, pedagogika, ekopedagogika, atrof-muhit, ekologik savodxonlik, ekologik ta'lim, ekologik harakat, loyiha ishlari

АННОТАЦИЯ: В статье дается глубокий анализ теоретических основ, целей и задач экопедагогтики. Автор освещает развитие экопедагогтики на основе критической педагогики и ее непосредственную связь с идеями одного из ее основателей Пауло Фрейре. Особое внимание уделено истории экопедагогтики, ее развитию в международном контексте, ее основным принципам, критической перспективе и значению в современном образовании. Широко освещены социальное, политическое и экологическое положение экопедагогтики, ее вклад в мировую организацию.

Ключевые слова: образование, педагогика, экопедагогика, окружающая среда, экологическая грамотность, экологическое образование, экологическое движение, проектная работа

ANNOTATION: This article provides an in-depth analysis of the theoretical foundations, goals and objectives of ecopedagogy. The author highlights the development of ecopedagogy based on critical pedagogy and its direct connection with the ideas of one of its founders, Paulo Freire. Special attention is paid to the history of ecopedagogy, its development in the international context, its basic principles, critical perspective and significance in modern education. The social, political and ecological situation of ecopedagogy, its contribution to the global organization are widely covered.

Keywords: education, pedagogy, eco-pedagogy, environment, ecological literacy, ecological education, ecological movement, project work

Ekopedagogika harakati tanqidiy pedagogika nazariyasi va amaliyotining kengaytmasi bo'lib, faylasuf va pedagog Paulo Freyre ta'siridagi ta'lim amaliyotidir. Ekologik pedagogikaning vazifasi insoniyatning jamoaviy salohiyati haqida tushunchani rivojlantirish va butun dunyoda ijtimoiy adolatni rivojlantirishdan iborat. Bu neoliberalizm va imperializm kabi mafkuralarning globallashuviga, tanqidiy ekologik savodxonlik shakllarini rivojlantirishga

urinishlarga tubdan qarshi bo'lgan kelajakka yo'naltirilgan ekologik va siyosiy qarashlar doirasida amalga oshiriladi.[1] So'nggi paytlarda Greg Misiashuk[2] ta'riflaganidek, tanqidiy ekopdagogikani zamonaviy stoik falsafasi bilan birlashtirishga urinishlar bo'ldi.[3]

Ekopdagogikaning maqsadlaridan biri barqaror rivojlanish, sayyoraviylik (ya'ni yerlik bo'lish) va biofiliya (ya'ni barcha tirik mavjudotlarni sevish) kabi me'yoriy tushunchalar asosida madaniy ahamiyatga ega bilim shakllarini amalga oshirishdir[1].

Ekopdagogika harakati Lotin Amerikasi ta'lim kontekstida 1992 yilda Braziliyaning Rio-de-Janeyro shahrida bo'lib o'tgan Ikkinchi Yer sammitidagi muhokamalar natijasida paydo bo'ldi.[1] O'qituvchilar jamiyat va atrof-muhit o'rtasidagi munosabatlar haqidagi nazariya va kontseptsyani joriy qilmoqchi bo'lib, 2000 yilda Yer Xartiyasi sifatida ratifikatsiya qilingan.[4] 1999 yilda Braziliyaning Paulo Freire instituti Moasir Gadotti rahbarligida Yer Kengashi va YUNESKO bilan hamkorlikda ta'lim kontekstida Yer Xartiyasi bo'yicha birinchi xalqaro simpozium o'tkazdi. Tez orada Ekopdagogika bo'yicha Birinchi Xalqaro forum bo'lib o'tdi. Bu konferentsiyalar, shuningdek, Ekopdagogika Yer Xartiyasi ning shakllanishiga olib keldi, bu esa ekopedagogika bo'yicha seminar va dasturlarning butun dunyo bo'ylab tarqalishining boshlanishini belgiladi.[1]

Ekopdagogikaning asosiy maqsadi - inqilobiy ta'lim va ta'lim orqali "sayyoraviy ong"ni yaratishdir.[5] Ijtimoiy harakat, siyosiy, iqtisodiy va ekologik tizimlarning o'zaro bog'liqligini o'rganuvchi ta'lim dasturlarini yaratishga intiladi. Tanqidiy pedagogikaning bir tarmog'i bo'lgan ekopdagogika ekologik ta'lim va barqarorlik uchun ta'limni an'anaviy pedagogika shakllarining atrof-muhitning buzilishi bilan bog'liq dolzarb muammolar kontekstida dolzarb bo'lib ko'rinishiga befoyda urinishlari sifatida tanqid qiladi.[6] U irqchilik va sinfiy qadriyatlarga asoslangan tabiat haqidagi qabul qilingan tushunchalarni tanqid qiladi[1] va atrof-muhit terminologiyasini "yashil yuvish" tendentsiyasidan ehtiyot bo'ladi[7].

Ekopdagogika harakatida ishtirok etganlar ekologik ta'lim qandaydir ijobiy o'zgarishlarga olib kelishi mumkinligini tan olishsa-da, ular ekologik ta'lim (ayniqsa, global shimolda) ko'pincha tabiatning toza cho'l kabi qabul qilingan tushunchalariga shubha qilmasdan, tajribali pedagogika va ochiq havoda ta'lim shakllariga qisqartirilishini shubha ostiga oladilar.[1] Ekopdagogikaning ta'kidlashicha, ekologik ta'lim ko'pincha fanlar va ijtimoiy fanlardagi hukumat va korporativ standartlarga bog'liq yoki zamonaviy turmush tarzining barqaror bo'lmagan tabiatini keng tushunishning siyosiy imperativini ifoda eta olmaydi. Biroq, ekopdagogika Birlashgan Millatlar Tashkilotining barqaror rivojlanish uchun ta'lim o'n yilligidan (2005-2015) mazlumlar nomidan strategik harakatlarni amalga oshirish uchun foydalanishga urinib ko'rdi va undan barqaror rivojlanish kontseptsiyasini ochish va aniqlashtirish imkoniyati sifatida foydalandi.

Ekologik ta'lim bo'yicha olim Richard Kan ekopedagogik harakatning uchta asosiy maqsadini ta'riflaydi:

Ekologik savodxonlik dasturlarini maktablarda ham, jamiyatda ham tarqatish uchun imkoniyatlar yaratish.

Ekopdagogika sohasidagi olimlar va jamoatchilik (ayniqsa faollar)ning amaliy harakatlari o'rtasidagi tafovutni bartaraf etish.

Ta'lim tizimidagi ko'plab guruhlar o'rtasida dialog va o'z-o'zini refleksli birdamlikni rag'batlantirish, ayniqsa hozirgi sayyora inqirozi nuqtai nazaridan.[1]

Angela Antunes va Moacir Gadotti (2005) yozadilar:

Ekopedagogika ko'plab boshqa pedagogikalar sohalari emas. U nafaqat tabiatni asrash (tabiiy ekologiya) va insoniyat jamiyatining atrof-muhitga ta'siri (ijtimoiy ekologiya) bilan bog'liq muqobil loyiha, balki iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy tuzilmalardagi o'zgarishlarni nazarda tutuvchi ekologik nuqtai nazardan barqaror sivilizatsiyaning yangi modeli (integral ekologiya) sifatida ham muhimdir.[1]

Ijtimoiy harakat nazariyotchilari Ron Eyerman va Endryu Jeymisonlarning fikricha, ekologik harakatlarning uchta asosiy o'lchovi mavjud: kosmologik, texnologik va tashkiliy[1]. Ekopdagogikada bu o'lchamlar Richard Kan (2010) tomonidan quyidagicha tasvirlangan:

Kosmologik jihat ekologik savodxonlik, ya'ni hayotni qo'llab-quvvatlovchi tabiiy tizimlarni tushunish odamlarning dunyoqarashini qanday o'zgartirishi mumkinligiga e'tibor qaratadi. Masalan, jamiyat tabiatdan foydalanish huquqiga ega degan g'oyalar o'rnini uzoq muddatda jamiyatni qo'llab-quvvatlash uchun ekologik muvozanat zarurligini anglash bilan almashtirish mumkin. Tafakkurdagi bunday "kosmologik" o'zgarishlarning muvaffaqiyatini bunday paradigma o'zgarishlarining jamiyat tomonidan qanchalik qabul qilinganligi bilan o'lchash mumkin.

Texnologik o'lchov ikki xil: an'anaviy rivojlanish imkonini bergan, shuningdek, barqaror rivojlanish niqobi ostida foydalanilgan yoki noto'g'ri foydalanilgan ba'zi ifloslantiruvchi texnologiyalarni tanqid qilish; ekologik va ijtimoiy muvozanatni buzmaydigan ekologik toza texnologiyalarni targ'ib qilish.

Tashkiliy jihat bilimlar odamlar uchun ochiq bo'lishi kerakligi, shuning uchun olimlar jamoatchilik va ijtimoiy harakatlar bilan muloqotda bo'lishi kerakligini ta'kidlaydi.[1]

Ekopedagogika ma'lum bir guruh odamlar tomonidan ishlab chiqilgan nazariyalar yoki amaliyotlar to'plami emas. Aksincha, Butunjahon Ijtimoiy Forumi va boshqa tegishli zamonaviy xalq ta'limi strategiyalari kabi, u tanqidiy o'qituvchilar, nazariyotchilar, nodavlat, hukumat tashkilotlari, boshlang'ich faollar bilan doimiy muloqot va siyosiy harakatlarda ishtirok etuvchi manfaatdor fuqarolarning butun dunyo bo'ylab birlashmasi. Bu jarayon muayyan joylar, guruhlar va davrlar ehtiyojlariga mos ravishda ekopedagogik amaliyotlarni rivojlantirishga qaratilgan.

Ekopdagogika atamasining eng qadimgi qo'llanishi de Xaan (1984) tomonidan hozirda kam ma'lum bo'lgan nemis matnida qayd etilgan.[8] Ko'p o'tmay, bu atamani qo'llagan birinchi inglizcha matnda Gronemeyer (1987) ekopdagogikani atrof-muhit siyosati va kattalar ta'limining uyg'unligi sifatida ta'riflagan.[9] Ekopdagogika Ahlberg (1998) tomonidan ham muhokama qilingan;

[10] Jardine (2000); [11] Petrina (2000); [12] Yang va Hung (2004); [13] va Payne (2005).[14] Lummis (2002) [15] ishi tanqidiy nazariy yondashuv kabi umumiy xususiyatlarni birlashtiradi.

Ajablanarlisi shundaki, ayni paytda bu atama Freyrening do'sti va tanqidchisi Ivan Illich (1988) tomonidan o'qituvchilar va talabalar mavhum pedagogik tizimlarga singib ketgan, bunda pedagogika vosita emas, balki maqsad bo'lib qoladigan ta'lim jarayonini ifodalash uchun kiritilgan.[16] Illich uchun ekopdagogika tizimlashtirishning majburiy pedagogik tajribasi orqali hayotni to'liq boshqarishga intiladigan ta'lim shakllarini ifodalaydi. Shunday qilib, u bunday yondashuvlarga misol sifatida byurokratik ta'lim muassasalarida umrbod ta'lim olish harakati va "global sinflar" (Illich & Verne, 1981) yaratilishini ko'rdi. Shu bilan birga, u global isish, ocharchilik va o'rmonlarni kesish kabi muammolarni hal qilish uchun jamoatchilik kayfiyatini safarbar qilishga uringan mashhur ekologik pedagogikani ham tanqid qildi.[17] Illich, bunday ekopedagogika muammo yechim asosida faoliyat yuritishini nazarda tutgan, bu esa dunyoda chinakam barqaror yashash tarziga zid bo'lgan global boshqaruvni nazarda tutadi. Bu atama va kontseptsianing bugungi kunda tanqidiy ta'lim doiralarida qanday ta'riflanishi va qo'llanilishidan farq qiladi, garchi u butun ekopdagogika harakatining kelajakdagi rivojlanishi uchun potentsial ta'sir ko'rsatadi.

Paulo Freirening o'zi 1997 yilda vafotidan keyin ekopdagogika bo'yicha kitob ustida ishlagan, uning qismlari vafotidan keyin "g'azab pedagogikasi" (2004) kitobiga kiritilgan.[18] Boshqa nufuzli kitoblar qatoriga Fransisko Gutierrez va Kruz Pradoning "Ekopdagogika va sayyora fuqaroligi" (1999), Moasir Gadottining [19] "Yer pedagogikasi" (2000), Richard Kanning [20] "Kritik pedagogika", "Ekologik savodxonlik" va "The Planetary Ecology" kitoblari kiradi.

Ekopdagogika tarafdorlari ham, tanqidchilari ham tarixan G'arbdagi tanqidiy o'qituvchilar o'z sinflarida atrof-muhit muammolarini hal etishda muvaffaqiyatga erisha olmaganiga qo'shiladilar.[21] Biroq tanqidchilar va ekopdagogika tarafdorlari o'rtasida ushbu pedagogik uslubning etikasi, nazariy yondashuvi va metodologiyasi borasida hali ham kelishmovchiliklar mavjud.[22]

Ekopdagogikaning eng qattiq tanqidi tanqidiy pedagogikaning asoschisi Paulo Freire atrof-muhit muammolaridan bexabar edi, degan taxmindan boshlanadi. "Freireni qayta ko'rib chiqish" nufuzli to'plamida Illichan va atrof-muhit o'qituvchilari tomonidan tanqidiy pedagogikaning ko'plab jihatlari keskin tanqid qilingan. Bu tanqid muqarrar ravishda ekopdagogika harakatiga ta'sir qiladi. [23] Tanqidchilardan biri K.A.Bauersning ta'kidlashicha, agar ekopedagogika (va Freyre va Gadottining kengroq tanqidiy pedagogikasi) keng tarqaladigan bo'lsa, u G'arb madaniyati va tizimlarining gegemon tarzda tarqalishiga yordam beradi va shu tariqa g'arbga oid bo'lmagan fikrlash, idrok etish va odamlar va atrof-muhit bilan o'zaro munosabatda bo'lish usullarini bostiradi. Bowers, shuningdek, Freire ekopdagogikasini qabul qilish global monokulturaning shakllanishini tezlashtiradi va hozirgi ekologik inqirozning tizimli ildizlarini bartaraf eta olmaydi yoki umumiy mulkni keyingi ekspluatatsiyadan himoya qilmaydi. [24] Shu nuqtai

nazardan qaraganda, ekopedagogika ta'lim beruvchi troyan otiga o'xshaydi, bu G'arb madaniyati va hukmronligini uzatish vositasidan boshqa narsa emas.

Ekopedagogikaning mo'tadil tanqidchilari ekopedagogikaning tanqidiy yondashuvi foydali bo'lishi mumkinligini ta'kidlaydilar, ammo uning tarafdorlari ekopedagogikaning o'zini faol ravishda tanqid qilishlari kerak. Ularning ta'kidlashicha, fikrlash, madaniyat va ekotizimlardagi xilma-xillikni tushunish va rag'batlantirishga doimiy e'tibor berilmasa, ekopedagogika ma'nosiz va o'z maqsadlariga zid bo'lishi mumkin. [25] Ekopedagogika (va tanqidiy pedagogika) ham o'z ishiga asos bo'lgan toifalarni tanqid qila olmagan uchun qattiq tanqid qilinadi. Bu erda tanqidchilar individualizmga imtiyoz berish orqali ekopedagogika an'anaviy ekotsentrik madaniyatlarning insoniy bo'lmagan dunyo bilan chuqur aloqalarini tan olmaydi, deb ta'kidlaydilar. [26] Bundan tashqari, ekopedagogika va tanqidiy pedagogika an'alarining ba'zi olimlari "klassik liberal fikrning asosiy toifalari tanqidiy pedagogika nutqida qanday ishlashi mumkinligini" tan olmaydilar.[27]

Ekopedagogika nazariya bilan bir qatorda amaliyotga ham e'tibor qaratadi. [28][29][30] Ixtisoslashgan ekopedagogika dasturlari va Paulo Freire institutlari bilan bir qatorda, ekopedagogika orqali odamlarni nafaqat tanqidiy fikrlashga o'rgatadigan, balki ularni harakat orqali o'rganishga jalb qiladigan ekologik ta'limning ko'plab misollari mavjud. Misol uchun, g'arbiy Shotlandiyadagi 10 yoshli bolalarni o'rganish shuni ko'rsatdiki, interaktiv drama ta'limi talabalarni qattiq chiqindilar va o'rmonlarni kesish kabi global muammolarning ekologik, ijtimoiy va siyosiy jihatlari haqidagi munozaralarga muvaffaqiyatli jalb qiladi.[31] Drama mashqlari talabalardan qaror qabul qilishni yoki pozitsiyani egallashni talab qildi, bu esa ularning ushbu masalalarning ahamiyati haqidagi tushunchasi va ishonchini mustahkamladi.[31] Ekopedagogika faqat rasmiy ta'lim bilan cheklanmaydi; Misol uchun, Turkiyada ishtirok etgan tadqiqot shuni ko'rsatdiki, universitet professorlari uchun ochiq havoda ekopedagogika dasturi "jamoat ishtirokini rag'batlantirish, talabalar, o'qituvchilar va ota-onalarni mahalliy ekologik muammolarga jalb qilish va ekologik barqarorlikka erishish uchun ijtimoiy kapitalni rivojlantirish"da muvaffaqiyatli bo'ldi.

Adabiyotlar

1.Kan, Richard. Ekopedagogika Kirish. Qarama-qarshi fikrlar, 359-jild, Tanqidiy pedagogika, ekologik savodxonlik va sayyora inqirozi: Ekopedagogika harakati. (2010), 1–33-betlar.

2.Misiaszek, Greg Uilyam (2017 yil 15 dekabr). Global ekologik fuqaroni tarbiyalash. Nyu-York: Routledge, 2018. | Seriya: Kritik global fuqarolik ta'limi; 2: Routledge. doi: 10.4324/9781315204345. ISBN 9781315204345.

3.Karmona, Lui Gabriel; Simpson, Edvard; Misiaszek, Greg; Konstantakos, Leonidas; Uayting, Kay (2018 yil dekabr). "Barqaror global fuqarolik uchun ta'lim: stoik falsafa va Freinetning ekopedagogikasidan nimani o'rganishimiz mumkin?" ta'lim fanlari. 8 (4): 204. doi: 10.3390/educsci8040204.

4.Freire, P. 2000. Yer pedagogikasi. San-Paulu, Braziliya: Peyropolis.

5.Bowers, K. A. (2004). "Sayyor fuqaroligiga umumiy yoki individual yondashuvlarni qayta tiklash: bizning oldimizda tanlovlar". ta'lim fanlari. 36:1 - Teylor va Frensis orqali.

6.Kan, Richard. (2008). Barqaror rivojlanish uchun ta'limdan ekopdagogikagacha: kapitalizmni saqlab qolish yoki hayotni saqlash? Yashil nazariya va amaliyot: Ekopdagogika jurnali. 4:1